

**ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Віговської Ольги Олексіївни
«Якість життя як умова конструктивного самозбереження особистості»,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних
наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології**

Актуальність дослідження Віговської Ольги Олексіївни є безперечною, адже, з одного боку, її робота є одним з варіантів наукового обґрунтування досить розмитого смыслового поля розуміння конструктивного самозбереження особистості, а з другого, – ця робота є своєрідним поповненням у інформаційний вакуум теоретичного вивчення цієї проблеми та евристичною ознакою емпіричних варіантів її дослідження. Також різноманітні складнощі у реальному житті людини все частіше вимагають досліджень, де б досліджувалися психологічні фактори якості життя особистості. Наразі контекст вивчення якості життя жінок, які диференційовані за критерієм «здоров’я дитини» займає одне з визначальних місць у вивчені цієї проблеми. І, хоча досліджені, присвячені вивченю саме соціально-психологічного феномену якості життя, можна налічити досить багато, авторка підкреслює, що саме дослідження якості життя й ресурсних можливостей конструктивного самозбереження жінок, які виховують дітей із особливими потребами, і які гостро потребують психологічного супроводу в особистісній і соціальній самореалізації, є потужним підґрунтям методологічної інтерпретації зазначеної проблеми.

Авторка дисертації, актуалізуючи одночасно і досить цікаву, і досить складну проблему, зазначає, що саме теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження якості життя як умови конструктивного самозбереження жінок, диференційованих за критерієм «здоров’я дитини», є однією з найважливіших умов підвищення власної ефективності особистості у різноманітних сферах життєдіяльності.

Дослідницько-концептуальне з’ясування автором положень психологічної науки щодо вивчення феномену якості життя та конструктивного

самозбереження особистості, дає змогу Ользі Олексіївні систематизувати теоретико-емпіричний доробок сучасної психології та досягти поставленого завдання щодо обґрунтування якості життя в соціально-психологічному просторі самореалізації жінки, які виховують здорових дітей та жінок, які виховують дітей з особливими потребами; та конкретизації понятійно-психологічного змісту феномену самозбереження та розробки концептуальної моделі конструктивного самозбереження особистості.

Авторка грамотно визначає об'єкт і предмет дослідження. Чіткість та структурованість завдань дослідження дає можливість реалізувати поставлену мету роботи.

Теоретична частина роботи свідчить про ґрунтовність наукового пошуку дисертантки. Нею опрацьовано та структуровано згідно логіці дисертаційного дослідження, значну кількість наукової та методично-практичної літератури, проаналізовано наукові підходи та концепції у вивченні специфіки прояву якості життя в соціально-психологічному вимірі самореалізації сучасного жіноцтва в період зрілості та систематизовано психологічні уявлення щодо самозбереження особистості. Зокрема на основі узагальнення теоретико-емпіричного матеріалу, нею зазначається, що усі багаточисельні характеристики якості життя, знаходять відображення в соціально-психологічному вимірі самореалізації особистості із усією гамою специфічних особливостей прояву у віковому та гендерному діапазоні. Також закцентовано увагу на тому, що центральна зміна ролей жінки пов'язана із народженням дитини та доглядом за нею, а також підкреслено, що народження неповноцінної (хворої) дитини докорінно руйнує систему материнської ідентифікації і призводить до розпадуego-ідентичності. Тому контекст збереження повноцінного існування жінок, диференційованих за критерієм «здоров'я дитини», є відображенням їх якості життя.

Ольга Олексіївна конкретизує розуміння конструктивного самозбереження особистості як інтегративного утворення особистості, яке забезпечує особистісну безпеку стосовно «Я», інших і навколошньої дійсності,

психологічної компетентності та визначає міру реалізованості повноцінного функціонування особистості через самореалізацію в буттєвому існуванні, соціальних зв'язках та особистісному зростанні. Важливо зазначити, що на фоні з'ясування понятійно-аксіологічного змісту психологічних уявлень про самозбереження в ознаках забезпечення соціального здоров'я і особистісної безпеки людини, авторка пропонує концептуальну модель конструктивного самозбереження особистості, в якій виокремлено структурні складники та зазначено їхні функціональні характеристики. Психологічний аналіз структурно-функціонального змісту запропонованої моделі складає основу визначення рівня особистісного здоров'я як забезпечення безпеки власного «Я» і дієвої самореалізації в буттєвому існуванні; соціального здоров'я як забезпечення безпеки інших, навколошньої дійсності й дієвої самореалізації в соціальних зв'язках; а також становлення здоровової особистості через набуття безпеки психологічної компетентності й дієвої самореалізації в особистісному зростанні.

Позитивним елементом у роботі Віговської Ольги Олексіївни є обґрунтованість та достовірність досліджуваних результатів засобами використання методів теоретичного дослідження, до яких відносяться метод системного аналізу теоретичних наукових підходів і концепцій, наданих у психології та суміжних наукових дисциплінах); методів емпіричного дослідження та методів математичної статистики.

Наукова новизна дисертації полягає у тому, що удосконалено наукові уявлення про якість життя як визначальну умову конструктивного самозбереження жінок, диференційованих за критерієм «здоров'я дитини», що супроводжується особливостями їх соціально-психологічної адаптації та специфічністю особистісної самореалізації, системний взаємозв'язок між якими забезпечує зміст особистісної зрілості; та детально конкретизовані психологічні референти якості життя жінок, диференційованих за критерієм «здоров'я дитини» (модальність активності, адаптивна життєва стратегія, конструкція

«образу життя») та виокремлено актуальну й емерджентну зони розвитку здоров'я і становлення здорової особистості.

У практичній частині дисертації Ольга Олексіївна склала програму емпіричного дослідження проблеми, зокрема обґрунтувала набір методів і процедур дослідження якості життя як умови конструктивного самозбереження особистості. Застосована низка методів і психодіагностичних методик дослідження, чіткість планування та конкретизація етапів дослідження дали їй право стверджувати, що результати дисертації є вірогідними у вивчені якості життя як умови конструктивного самозбереження жінок, які виховують здорових дітей і жінок, які виховують дітей з особливими потребами.

Послідовність проходження усіх зазначених етапів та отримані результати опитування дали можливість з'ясувати відмінності в якості життя за конструктивними ознаками диспозиції самозбереження жінок, які виховують проблемну (хвору) дитину, і жінок, які виховують здорових дітей.

Використані методи математичної статистики дозволили зафіксувати статистично значущі відмінності в розподілі психологічних характеристик жінок-респондентів за критерієм «якість життя», що й виступило основою їх інтерпретації як можливих детермінант конструктивного самозбереження особистості. Слід відмітити науково-дослідницьку скрупульозність і методичність дисертантки у представленні отриманих результатів.

Зокрема встановлено, що базовими характеристиками жінок, які виховують здорових дітей, є висока мобільність, самодостатність, швидка адаптованість до змін та сила Я; домінування сукцесивного сприйняття дійсності сприяє оперуванню логічно-складними закономірностями; їх інтернальна сфокусованість у міжособистісній взаємодії знаходить прояв у самовпевненості і вимогливості до себе; а розвинуті соціально-комунікативні вміння дають змогу охарактеризувати їх як відкритих, емоційно щиріх, емпатійних і толерантних людей. Семантична конструкція їх образу життя вибудувана переважно на ставленні жінок до умов життя, навчання, дозвілля, джерел інформування людини, їх достовірності та значущості, а також на

ствленні до соціально-економічних та культурно-історичних цінностей освіти і досвіду, політичної ситуації тощо.

Для жінок, які виховують дітей з особливими потребами, характерні виражена екстравертованість у взаємодії з іншими людьми та соціальна активність у підтриманні високих цінностей та ідей; переважання в них симультанного сприйняття сприяє інтелектуальному оперуванню діями просторово-предметного змісту, але виражена сенситивність, особливо до себе, знаходить вияв у проявах депресивності або агресивності. Семантична конструкція їх образу життя вибудувана переважно на ставленні до власної особистісної спрямованості, мотиваційної сфери, інтересів, установок, вольових якостей і до умов життя, навчання, дозвілля та рівня достатку.

Практична значущість дисертаційного дослідження полягає в тому, що емпіричним шляхом обґрунтовано адекватність апробованого комплексу діагностичних засобів щодо вивчення якості життя як умови конструктивного самозбереження жінок, диференційованих за критерієм «здоров'я дитини»; а також діагностичні результати можуть використовуватися психологами-консультантами як параметри можливої психокорекційної роботи з жінками, які виховують дітей з особливими потребами. Результати апробації результатів дослідження засвідчують можливість використання їх як в дослідницьких, так і в практичних цілях.

Досить суттєвим доробком роботи є виокремлення емпіричних референтів якості життя жінок, диференційованих за критерієм «здоров'я дитини» (модальність активності, адаптивна життєва стратегія, конструкція «образу життя»): у жінок, які виховують дітей з особливими потребами, експліковано емпіричні референти – орієнтація на стан, стратегія аллопсихічної життєвої адаптації та репродуктивна (стереотипна) стратегія конструювання «образу життя», які знаходять прояв у актуальній зоні (межі сфер особистісного й соціального здоров'я) розвитку здоров'я і становлення здоровової особистості; а у жінок, які виховують здорових дітей – орієнтація на результат, стратегія аутопластичної життєвої адаптації та продуктивна (творча) стратегія

конструювання «образу життя», які охоплюють емерджентну зону (межі сфери здорової особистості) розвитку здоров'я і становлення здорової особистості.

Надійність і вірогідність результатів дослідження забезпечувалися теоретичним аналізом проблеми та методологічною і теоретичною обґрунтованістю вихідних положень дослідження; відповідністю використовуваних методів меті та завданням дослідження, послідовною реалізацією теоретичних положень у розв'язанні завдань дослідження, кількісними та якісним аналізом емпіричних даних, а також репрезентативністю вибірки, методологічною та теоретичною обґрунтованістю вихідних даних.

Сформульовані у дисертації висновки відбивають основні положення, які випливають з теоретичного та емпіричного дослідження проблеми. Окреслені перспективи подальшого дослідження проблеми вміщують цікаві наукові інтенції досліджень, спрямовані на розробку й впровадження збалансованих досліджень конкретної симптоматичної діагностики якості життя в конструктивних ознаках самозбереження жінок, диференційованих за критерієм «здоров'я дитини» із урахуванням їхнього соціального статусу, соціокультурного розвитку й гендерних моделей поведінки через відповідну семантичну реконструкцію їх особистісних смислів у презентації якості життя.

Імпонує широке апробаційне тло результатів дослідження на низці міжнародних і всеукраїнських конференцій, а також «географія» та високий науковий рівень значної кількості наукових публікацій дисертантки. Теоретико-емпіричні положення дисертації ідентичні змістові положень автореферату.

Результати дисертаційного дослідження знайшли належне відображення у публікаціях автора, зокрема 1 – колективна монографія, 3 статті опубліковано у виданнях, що включені до переліку фахових у галузі психології, 2 статті – у міжнародному періодичному виданні з психології та у виданні, що включене до міжнародних наукометричних баз, 10 – у збірниках наукових праць та матеріалів конференцій.

У той же час вважаємо за необхідне висловити деякі побажання та зауваження:

- обґрунтування теоретичних зasad предмету дослідження засвідчує високу ерудицію та наукову поінформованість дисертантки, втім доцільно було б зосередити більше уваги на характеристиці чинників якості життя особистості, які запускають процес самозбереження особистості, і відповідно можуть набувати й деструктивних форм вияву;
- при обґрунтуванні контингенту досліджуваних жінок авторка взяла за основу демаркації груп лише критерій «здоров'я дитини», при цьому залишивши поза увагою питання сутності тих теоретичних положень, в межах яких розглядається гендерна специфіка, статеворольова ідентифікація, соціальний статус, вік, кваліфікація тощо, які на погляд опонента могли б розширити уявлення щодо психологічних особливостей досліджуваних жінок при проведенні емпіричної частини дослідження;
- Як Ви можете прокоментувати, в термінах якісних оцінок, статистично значущі відмінності в особистісних профілях досліджуваних груп жінок за критерієм «здоров'я дитини» та окреслити особливості їх конструктивного самозбереження? Це зумовлено тільки особливостями соціальної ситуації народження дитини з особливими потребами, впливом особистісних характеристик чи все ж таки внутрішніми деструкціями домінуючих інстинктів діагностованого контингенту жінок (адже у дослідженні використана одноіменна методика В. Гарбузова, яка призначена для визначення провідних інстинктів індивідуальності)?

Зазначені зауваження не знижують якості поданої роботи, яка за своїм науковим рівнем, новизною дослідження проблем, теоретичним та практичним значенням є прикладом успішного поєднання теоретичної і емпіричної науково-дослідної роботи. Дисертаційне дослідження Вітовської Ольги Олексіївни «Якість життя як умова конструктивного самозбереження особистості» повністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» та спеціальності

– 19.00.01 – загальна психологія, історія психології, а її автор заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата психологічних наук.

Доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психологічного
консультування і психотерапії
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

О.С. Кочарян

